

Враховуючи окреслене, внесення обґрунтованих вище змін до цивільного процесуального законодавства України є необхідним для забезпечення конституційних прав на судовий захист, доступу до суду, апеляційне та касаційне оскарження судових рішень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Шакарян М. С. Проблемы доступности и эффективности правосудия в судах общей юрисдикции. М.: Юрид. фирма «Лиджист», 2001. С. 61–62.
2. Словник української мови: в 11-и т. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. К.: Наукова думка, 1970–1980. Т. 9. С. 644.
3. Європейські та міжнародні стандарти у сфері судочинства. Київ, 2015. 708 с.
4. Cappelletti, M., Garth B. Access to Justice: The Worldwide Movement to Make Rights Effective: A General Report // Access to Justice. Milan. 1979. Vol. 1. P. 10–20.
5. Яблочков Т. М. Учебник русского гражданского судопроизводства. 2-е изд., доп. Ярославль: Книгоиздательство І. К. Гассанова. 1912. С. 19.
6. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України. Відомості Верховної Ради України, 2017. № 48, ст. 436.

Pomazanov A. Cassation proceedings in the civil process of Ukraine in the context of international standards

The paper deals with the issues of accordance of Ukrainian civil cassation proceedings legal regulation to international standards. The author defines specific law enforcement problems in this context. The research results in the ways of improving the quality of civil procedural legislation proposes.

Keywords: cassation proceedings, civil procedure, civil proceedings, international standards of the proceedings.

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОВНОЛІТНІМИ ДОЧКОЮ, СИНОМ ПРАВА НА УТРИМАННЯ

Резнік Г. О.,

кандидат юридичних наук, учений секретар НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України

У статті досліджуються особливості реалізації повнолітніми дочкою, сином права на утримання. Особлива увага приділяється можливості батьків брати участь у додаткових витратах на повнолітніх дочку й сина у зв'язку із навчанням.

Ключові слова: утримання, аліменти, дитина, повнолітні дочка й син.

Право на утримання (аліменти) від батьків є невід'ємним правом дитини, яке гарантовано законом. Утримання батьками своїх дітей зводиться до матеріального забезпечення, необхідного для задоволення першочергових потреб дитини, які є основою її повноцінного життя та розвитку, і в цьому аспекті виплата аліментів – грошей на утримання дитини виступає засобом виконання обов'язку батьків щодо їх утримання.

В умовах здійснення реформування законодавства з метою якнайкращого забезпечення прав дитини питання про виконання батьками обов'язку утримувати свою дитину, в тому числі й повнолітніх дочку й сина, та брати участь у додаткових витратах, не лише теоретично обговорюються науковою спільнотою, а й актуальні у практичній площині.

Необхідність розгляду цієї проблеми зумовлюється, насамперед тим, що суди неоднаково застосовують норми матеріального права в подібних правовідносинах, а саме: під час вирішення спорів про стягнення додаткових витрат на повнолітніх доньку чи сина, зазвичай, неоднаково застосовуються норми матеріального права, – ст. 185, 201 Сімейного кодексу України (далі – СК України) [1], і в одних випадках суди вирішують, що на таких осіб поширюється положення ст. 185 СК України, згідно з якою батьки зобов'язані брати участь у додаткових витратах на дитину, а в інших (з посиланням на ст. 201 СК України) вирішують, що у батьків перед повнолітніми дітьми такого обов'язку не існує. Наведене підтверджується відповідною судовою практикою [2; 3].

Висловлюючи власну думку щодо можливості стягнення із батьків додаткових витрат із застосуванням норми ст. 185 у правовідносинах із утриманням повнолітніх дочки, сина, зазначимо таке.

Зі змісту положень статей глави 15 СК України, яким встановлюється обов'язок матері, батька утримувати дитину та його виконання, стає очевидним беззаперечний висновок про те, що право

дитини як особи віком до 18 років на додаткові витрати є окремим правом разом із правом дитини на утримання (аліменти).

За загальним правилом батьки зобов'язані утримувати дитину до досягнення нею повноліття у спосіб, визначений за домовленістю між ними. До того ж, за домовленістю між батьками дитини той із них, хто проживає окремо від дитини, може брати участь у її утриманні в грошовій і (або) натуральній формі.

За рішенням суду кошти на утримання дитини (аліменти) присуджуються у частці від доходу її матері, батька або у твердій грошовій сумі за вибором того з батьків або з інших законних представників дитини, разом з яким проживає дитина.

По-перше, виходячи із положень ст. 180 СК України право на утримання дитина має з моменту народження та досягнення нею віку 18 років. По-друге, обов'язок батьків утримувати дитину не обмежений віковим цензом ні його гранично нижньою межею, ні верхньою. По-третє, отримання дитиною повної цивільної дієздатності до досягнення нею 18 років не звільняє батьків від обов'язку утримувати дитину, оскільки із набуттям повної цивільної дієздатності не втрачається її статус.

Виняток з цього правила закріплений у ст. 188 СК України, відповідно до якої батьки звільняються від обов'язку утримувати дитину тільки за рішенням суду у випадках, якщо дохід дитини набагато перевищує дохід кожного з них і забезпечує повністю її потреби.

Одночасно із цим потребує уваги ст. 185 гл. 15 СК України, якою встановлюється участь батьків у додаткових витратах на дитину, а саме: той з батьків, з кого присуджено стягнення аліментів на дитину, а також той з батьків, до кого вимога про стягнення аліментів не була подана, зобов'язані брати участь у додаткових витратах на дитину, що викликані особливими обставинами (розвитком здібностей дитини, її хворобою, каліцтвом тощо).

Окремо слід звернути увагу на те, що навчання на будь-якому освітньому рівні є основним елементом, який розвиває здібності дитини, оскільки саме освіта дозволяє отримати необхідні знання, навички та уміння.

Крім того, розмір участі одного з батьків у додаткових витратах на дитину в разі спору визначається за рішенням суду з урахуванням обставин, що мають істотне значення. Додаткові витрати на дитину можуть фінансуватися наперед або покриватися після їх фактичного понесення разово, періодично або постійно.

Викладене вище дозволяє говорити про таке: по-перше, на батьків, окрім обов'язку утримувати дитину у спосіб сплати коштів (аліментів) покладається ще й обов'язок брати участь у додаткових витратах на дитину. По-друге, додаткові витрати визначаються розвитком здібностей дитини, її хворобою, каліцтвом тощо.

Не зважаючи на те, що за загальним правилом батьки зобов'язані утримувати дитину до досягнення нею повноліття, про що йшлося раніше, у випадках, передбачених ст. 198, 199 СК України, вони зобов'язані утримувати своїх повнолітніх дочку, сина.

Глава 16 СК України регулює правовідносини щодо утримання батьками повнолітніх дочки, сина. Зокрема, йдеться про те, що батьки зобов'язані утримувати своїх повнолітніх непрацездатних дочку, сина, які потребують матеріальної допомоги, якщо вони можуть таку матеріальну допомогу надавати. Зазначене окреслює три умови, за наявності яких повнолітні дочка або син мають право на утримання.

До викладеного слід додати також те, що обов'язок батьків утримувати повнолітніх дочку, сина виникає також і у випадку, якщо повнолітні діти продовжують навчання.

Так, відповідно до ст. 199 СК України, якщо повнолітні дочка, син продовжують навчання і у зв'язку з цим потребують матеріальної допомоги, батьки зобов'язані утримувати їх до досягнення двадцяти трьох років за умови, що вони можуть надавати матеріальну допомогу.

Право на звернення до суду з позовом про стягнення аліментів має той з батьків, з ким проживає дочка, син, а також самі дочка, син, які продовжують навчання.

Зважаючи на це, слід пам'ятати, що право на утримання припиняється у разі припинення навчання.

У пункті 20 постанови Пленуму Верховного Суду України від 15 травня 2006 року № 3 «Про застосування окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів» [4] Верховний Суд України роз'яснив, що обов'язок батьків утримувати повнолітніх дочку, сина, які продовжують навчатися після досягнення повноліття (незалежно від форми навчання), виникає за обов'язкової сукупності таких юридичних фактів: досягнення дочкою, сином віку, який перевищує 18, але є меншим 23 років; продовження ними навчання; потреба у зв'язку з цим у матеріальній допомозі; наявність у батьків можливості надавати таку допомогу.

Окрім зазначеного, ст. 201 СК України врегульовано застосування норм цього Кодексу до відносин щодо обов'язку батьків утримувати повнолітніх дочку, сина: до відносин між батьками і дочкою, сином щодо надання їм утримання застосовуються норми ст. 187, 189–192 і 194–197 СК України.

Відсилочний характер розглянутої норми означає, що до правовідносин, які розглядаються, застосовуються загальні правила щодо обов'язку батьків утримувати дітей, а саме забезпечена законом можливість: відрахування аліментів на дитину за ініціативою платника або одержувача аліментів; укласти договір між батьками про сплату аліментів на дитину; укласти договір про припинення права на аліменти; змінити розмір аліментів; стягнення аліментів за минулий час та заборгованості за аліментами; визначення заборгованості за аліментами, присудженими у частці від заробітку (доходу);

відповідальності за прострочення сплати аліментів, оплати додаткових витрат на дитину; встановлення строку сплати заборгованості; звільнення від сплати заборгованості за аліментами.

Щодо можливості застосування ст. 185 СК України до правовідносин щодо утримання повнолітніх дочки або сина слід зазначити таке.

Посилання при регулюванні окреслених правовідносин на ст. 185 СК України про «участь батьків у додаткових витратах на дитину» як на підставу витребування додаткових витрат на повнолітню дочку, сина вбачається неможливим з таких підстав.

Із формулювання та змісту вказаної статті формується правило, відповідно до якого той з батьків, з кого присуджено стягнення аліментів на дитину, а також той з батьків, до кого вимога про стягнення аліментів не була подана, зобов'язані брати участь у додаткових витратах на дитину, що викликані особливими обставинами (розвитком здібностей дитини, її хворобою, каліцтвом тощо). Очевидно, що навчання розвиває здібності дитини і, відповідно, виникає необхідність оплачувати додаткові витрати. Однак зі змісту даної норми вбачається, що йдеться про дитину в загальному розумінні цього поняття. Відповідно до ст. 6 СК України правовий статус дитини має особа до досягнення нею повноліття – 18 років. Для того, щоб такою нормою охоплювалися повнолітні дочка чи син, необхідна наявність у нормі прямої вказівки на це. Прикладом такої прямої вказівки є такі формулювання, закріплені у СК України:

- ст. 172 гл. 13 СК України «обов'язок дитини, повнолітніх дочки та сина піклуватися про батьків»;
- гл. 16 СК України «обов'язок батьків утримувати повнолітніх дочку, сина та його виконання»;
- гл. 17 СК України «обов'язок повнолітніх дочки, сина утримувати батьків та його виконання» тощо.

Таким чином, у СК України розмежовуються категорії «дитина» та «повнолітні дочка й син».

Тобто Сімейним кодексом України чітко передбачені статті, що застосовуються до правовідносин щодо утримання батьками повнолітніх дочки, сина, і ст. 185 СК України (щодо додаткових витрат на дитину) в даному переліку не зазначаються, а тому й не може врегулювати відповідні правовідносини.

Відтак нормами гл. 16 СК України (ст. 198, 199, 200, 201), якими встановлюється обов'язок батьків утримувати повнолітніх дітей, не закріпленій обов'язок нести додаткові витрати на повнолітніх дочку та сина, які продовжують навчання, а передбачено тільки обов'язок батьків *лише утримувати повнолітніх дочку та сина, які продовжують навчання. Тому правила ст. 185 СК України поширюються на правовідносини щодо обов'язку батьків утримувати неповнолітніх дітей і не можуть бути застосовані до правовідносин, які виникли з приводу утримання повнолітніх дочки, сина.*

Узагальнюючи вищенаведене, робимо кілька висновків. По-перше, СК України розмежовує такі категорії, як «дитина» та повнолітня дочка й син. По-друге, дитина як особа віком до 18 років має право не лише на утримання, яке забезпечується виплатою аліментів, а й на додаткові витрати, які можуть виникнути у зв'язку з особливими обставинами (розвитком здібностей дитини, її хворобою, каліцтвом тощо). По-третє, повнолітні дочка й син мають право лише на утримання, яке забезпечується виплатою аліментів відповідно до кореспондуючого обов'язку батьків і не мають права на додаткові витрати, які зобов'язані виплачувати батьки відповідно до ст. 185 СК України. По-четверте, загальні особливості реалізації повнолітніми дочкою, сином права на утримання визначаються такими умовами: досягнення дочкою, сином віку повноліття; непрацездатність неповнолітніх дочки, сина; факт потреби у матеріальній допомозі; можливість батьків таку матеріальну допомогу надати. Окремо слід виокремити спеціальні особливості реалізації повнолітніми дочкою, сином права на утримання у випадках, коли повнолітні дочка, син продовжують навчання і у зв'язку з цим потребують матеріальної допомоги, за умови недосягнення ними віку 23-х років.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947-П // Відомості Верховної Ради України. 2002. № 21. Ст. 135.
2. Ухвали Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ у справі № 6-21589ск14 від 22 травня 2014 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/38953692> (дата звернення: 20.12.2018).
3. Ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ у справі № 6-15276зп14 від 12 травня 2014 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/38665561> (дата звернення: 20.12.2018).
4. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про застосування окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів» від 15 травня 2006 року № 3. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-06> (дата звернення: 20.12.2018).

Reznik G. Features of implementation with additional advantages, simple right to maintenance

The article deals with the peculiarities of realization of an adult daughter, son of the right to maintenance. Particular attention is paid to the ability of parents to participate in additional expenses for an adult daughter and son in connection with their studies.

Keywords: maintenance, child support, child, adult daughter and son.